

Matej Valuch

UNIVERZITA SAMOTY

ZATKNUTÝ
V IRÁNE
A OBVINENÝ
ZO ŠPIONÁŽE
PRE CIA

TATRAN

Matej Valuch

UNIVERZITA SAMOTY

TATRAN

Vyšlo vo Vydavateľstve TATRAN, Bratislava 2014
ako 5010. publikácia.

Vydanie I.

Obálku navrhol Peter Zentko

Zodpovedná redaktorka Eva Melichárková

Jazyková redaktorka Eva Mládeková

Korektorka Katarína Széherová

Technická redaktorka Eva Zdražilová

Sadzba S+S Typografik, s.r.o.

Vytlačila Těšínská tiskárna, a.s., Český Těšín

www.slovtatran.sk

:: knihy pre **hodnotnejší** život

© Matej Valuch 2014

Slovak edition © Vydavateľstvo TATRAN 2014

ISBN 978-80-222-0682-2

Predhovor

Čo sa so mnou stane zajtra? Vždy som chcel veriť, že odpoveď na túto otázku sformulujeme my sami. Veril som, že to, čo urobíme dnes, a to, čo sme robili celý život, určuje našu budúcnosť. Veril som, že život je aspoň do určitej miery predvídateľný. Nie je to pravda.

Život je nevyspytateľný. Niektorí fajčia tridsať cigariet denne a dožijú sa sto rokov. Iní behajú denne desať kilometrov a nekonzumujú bravčové mäso, no napriek tomu zo dňa na deň dostane rakovinu a zomrie mladý.

Ja som sa zo dňa na deň ocitol vo väzení. Ak som sa niečomu v živote snažil zďaleka vyhnúť, bolo to práve väzenie. Ničoho som sa nebál tak veľmi ako straty slobody, v akomkoľvek zmysle slova.

A predsa sa to stalo, o slobodu som prišiel 23. augusta 2012. Ten deň tesne pred polnocou som sa ocitol vo veľmi malej, prázdnej, hermeticke uzavretej miestnosti za bránami teheránskeho väzenia Evin v sekcii malých a brutálnych samotiek určených pre väzňov obvinených z ťažkých zločinov a zo špionáže. Malo to byť len na pár dní...

„Nemáš ani tušenia, do akých hier si sa zaplietol.“ Tak znela posledná veta, ktorú mi povedal kučeravý chlapík s okuliarmi, než ma po trojhodinovom výsluchu v hoteli odviezli autom do väznice Evin.

Do akých hier? O čom hovoril? Veď je to všetko strašný omyl! Tie-to vety som si opakoval celú noc, kým som sa pokúšal zaspáť na tvrdej zemi, zakrytý špinavou dekou a mučený blízkosťou stien môjho nového domova.

O omyl však nešlo. Nesnívalo sa mi to. Tlmený krik spoza dverí mojej cely tiež nebol len nočnou morou. Do niečoho som sa zaplietol. Niekam som sa dostal. Neboli to príjemné veci. Neboli to pekné miesta.

Zo sľubovaných pár dní bolo nakoniec stošesťdesiatdva. Stošesťdesiatdva, z toho štyridsať na samotke. Mohlo ich byť pokojne viac. Pokojne som sa už nikdy nemusel vrátiť domov. Mohli ma obesiť, mohli ma odsúdiť na doživotie. Mohlo sa stať čokoľvek.

Nestalo sa to. Mne nie. Prečo? V priestoroch väzenia a aj mimo neho sa udialo mnoho vecí. Nebudem si však fandiť a namýšľať si, že za mojím prepustením stojí len to, čo som počas svojho pobytu vo väzení urobil a povedal. Tiež si nemyslím, že na Slovensko som sa dostal len vďaka kvalitnej práci našej diplomacie.

Je to ako s tým fajčením a bravčovým mäsom. Mohlo to dopadnúť všelijako. Veci-neveci, diplomacia-nediplomacia. Domov som sa vrátiť nemusel. Možno mi však bolo dopriate dostať sa späť medzi slobodných ľudí práve preto, aby som vyrozprával svoj príbeh.

Väzenských príbehov je nespočetné množstvo. Každý deň vznikajú nové a ďalšie. Veď vo väzeniach po celom svete práve teraz sedí viac ako desať miliónov ľudí! Nehovoriac o tom, koľkí z nás z nich každým rokom vyjdú po svojich na slobodu. Mnohí svoj väzenský príbeh zverejnia. Na papieri alebo na plátnach kín. Rozhodol som sa tak urobiť aj ja. Nevieť povedať, či je ten môj niečím výnimočný. Určite nie je zďaleka najkrutejší, najzaujímavejší či najdojemnejší. Myslím si však, že je iný. Môj príbeh totiž nevznikol za písacím stolom. Knihu, ktorú držíte v rukách, som písal priamo vo väzení. Jej slová vznikali v mojej hlave v malých celách Evinu. Prvú verziu som napísal na samotke. Písal som ju v hlave preto, aby som sa nezbláznil. Každú kapitolu som napísal a opakoval stále dookola, aby som si ju čo možno najvernejšie zapamätal a hlavne aby čas bežal.

Slová jednotlivých kapitol odrážajú, ako som sa cítil, čo som videl, kým som bol. Nie sú to slová z hlavy, ktorá bola celkom v poriadku. Na miestach, ako je samotka, človek nikdy nie je celkom v poriadku. Mnoho vecí vidí, ako ich nikdy predtým nevidel. Na svet a na dianie vôkol sa pozerá celkom novými očami. Možno prvý raz v živote pozná pravdu. A možno sa len mylí, blúzni a blázni. Nevieť to posúdiť. Táto úloha ostane na čitateľovi.

Po prečítaní mojej knihy by mal človek pochopiť mnohé veci. Mal by zistiť, ako to na opisovaných miestach vyzerá a čo sa tam deje. Spozná spôsoby fyzického a psychického mučenia, ktoré sa v Iráne bežne používajú. Zistí aj, ako sa dá na takýchto miestach prežiť a dostať sa

živý a zdravý na slobodu. Pochopí, čo sa tu človek naučí, čo mu dajú do života. A čo mu, naopak, navždy zoberú.

Čitateľ spozná môj príbeh. Pochopí, pre koho som skutočne pracoval a aká bola moja úloha. Nahliadne do praktík tajných služieb Iránu, ale aj do praktík iných spravodajských služieb. Vnímový čitateľ navyše porozumie, ako to skutočne vyzerá a funguje v médiami demonizovanom Iráne. Čo je pravda a čo len propaganda? O čom sa ľudia boja hovoriť?

V čom sa teda moja kniha líši od iných väzenských príbehov? V čom je iná?

V prvom rade je pohľadom do hlavy väžňa. Je ponorom do psychológie človeka žijúceho štyridsať dní na samotke, pohľadom na psychológiu jednotlivca, zdanlivo nevinne držaného vo veľmi tvrdých podmienkach. Je pohľadom na vnútorný svet človeka v ťažkej životnej situácii, ktorej navyše on sám dlhú dobu vôbec nerozumie. V hlave si píše knihu, jednoduché filozofické kapitoly, len aby sa nezbláznil. Nachádza paralely medzi mikrosvetom samotky a životom na slobode a uvažuje o nich. Všetko skladá len vo svojej hlave. Postupne, pod vplyvom udalostí, ktoré sa mu prihodí alebo sa udejú vôkol neho, a v kontexte príbehov iných väzňov a ľudí, ktorých počas svojej cesty Evinom stretne a spozná. Myslím, že tento väzenský príbeh je jedinečný práve vďaka spôsobu, akým vznikol.

To, čo sa zrodilo v obyčajnej hlave na neobyčajnom mieste, je náplňou kapitol samotnej knihy. Univerzita samoty nie je len príbehom, je aj filozofiou. Filozofiou väžňa...

Úvod k príbehu

Najprv by bolo vhodné poznať niekoľko faktografických údajov. Len preto, aby si sa v príbehu nestratil. Čo sa teda stalo predtým, než som začal písať v hlave túto knihu?

Bol štvrtok 23. augusta 2012. Osem hodín večer. Vyšiel som zo svojej izby v jednom z trojhviezdičkových hotelov v centre Teheránu. Nastúpil som do výťahu a zviezol sa dole na recepciu. V hotelovej loby ma mal čakať môj priateľ a spolupracovník Amir, mali sme ísť na večeru do jednej z teheránskych reštaurácií, kde sme mali rezervovaný stôl. Reštauráciu som poznal z minulých ciest do Iránu. Každý večer spríjemňovala hosťom posedenie pri kvalitnom jedle živá hudba. Tradičná perzská kapela hrala na tradičných nástrojoch pesničky prislúchajúce rôznym provinciám Iránu. Cudzcinci tu boli viac ako vítaní. Veľmi som sa tešil.

Mala to byť zároveň moja posledná večera v Teheráne, tradičné a príjemné ukončenie úspešnej pracovnej cesty. Hneď ráno som plánoval odletieť s Emirates cez Dubaj do Viedne. Letenku som mal kúpenú. Tešil som sa na víkend doma.

Môj priateľ Amir ma na recepcii nečakal. Namiesto neho tam stáli dvaja mladí chlapíci v civile. Ani jedného som nepoznal. Nikdy predtým som ich nevidel. Prihovorili sa mi.

O pár minút som zistil, že ide o dvoch príslušníkov iránskej tajnej služby. Vraj prišli, aby mi pomohli. Vraj sa so mnou chcú na izbe porozprávať. Takú ponuku nemožno odmietnuť. Nastúpili sme do výťahu a išli na moju izbu.

Nešlo však o príjemný rozhovor, ako mi sľubovali. Absolvoval som ťažký trojhodinový výsluch. Po každej odpovedi nasledovala ďalšia otázka. Zdalo sa, že to nikdy neskončí. Otázky sa týkali mojich ciest do Iránu aj iných, s Iránom zdanlivo absolútne nesúvisiacich vecí.

Ak som sa v niektorej odpovedi pomýlil, nepamätal som si predsa presné detaily svojich pracovných ciest v roku 2010 či 2011, vyšetrovatelia ma okamžite poopravili. Zdá sa, že o mne vedeli všetko. Úplne všetko.

„Bolo to vo februári, nie v marci! Nemá zmysel klamať! Vieme o tebe všetko!“ Nechcel som im klamať. Len som si na niektoré veci presne nespomenul.

Mladí muži v civile vedeli o mojej práci snáď úplne všetko. Ba čo viac, vedeli toho dosť aj o mojom súkromí. Dokonca mali informácie o tom, na akých bežeckých pretekoch som sa cez leto zúčastnil. Bolo to desivé. Akoby ma už roky intenzívne sledovali nielen pri práci, ale zakaždým, keď som vycestoval z Dubnice nad Váhom.

Počas troch hodín výsluchu som vypil nápoje z hotelového minibaru. Všetky do jedného. Boli to sladké nealká a dve fľaše minerálky. Nie a nie si ovlažiť vyschnuté hrdlo. Prijal by som aj niečo tvrdšie. Boli sme však v Iráne, a tak som v minibare našiel iba nealko. Keď sa konečne zdalo, že som zodpovedal aj poslednú otázku, prišiel šok.

„Náš výsluch ešte nie je ukončený. Budeme ťa musieť zobrať na pár dní do väzenia. Tam budeme pokračovať,“ povedal celkom pokojne jeden z vyšetrovateľov.

Pulz som mal už aj bez toho dosť vysoký. V tom momente však doslova vyletel. Impulzívne som otvoril dvierka na minibare. Potreboval som sa napiť. Nič v ňom však už neostalo, všetko som vypil. Zhlboka som vydýchol a rozhovoril som sa.

„Do môjho odletu do Dubaja máme ešte viac ako desať hodín. Môžeme tu spolu byť nonstop, pokračovať vo výsluchu celú noc až do rána,“ snažil som sa ich presvedčiť, len aby sme nešli do väzenia. Nedali sa však obmäkčiť. Spýtal som sa, či môžem zavolať svojej rodine a informovať ich, že neprídem domov v plánovanom termíne, ale o pár dní neskôr. Odpoveď bola negatívna. Spýtal som sa teda, či môžem zavolať na slovenskú ambasádu a informovať sa, či je takýto postup štandardný. Odpoveď bola negatívna. Mal som si zbaliť veci a nastúpiť do auta, ktoré na mňa údajne čakalo pred hotelom. To bola jediná inštrukcia, jediná možnosť, ktorú mi ponúkli.

Zhlboka som vydýchol a akceptoval to. Vyšetrovatelia nevyzerali, že by pripustili akýkoľvek kompromis. Pravdu povediac, bál som sa ich. Začal som si teda baliť veci. Počas balenia som sa opýtal, ako

bude moja cela vyzerat' a či v nej budem mať súkromie. Tiež som sa spýtal, kedy mi dovoľia zavolať domov.

„Nemusíš sa báť. Cela je podobná tvojej hotelovej izbe. Je na nej všetko, čo potrebuješ. Sem-tam aj nejaká zábava. Len ti dajú pyžamo. Budeš v nej sám. Zavolať domov ťa necháme tak skoro, ako to len bude možné,“ odpovedal jeden z dvojice vyšetrovateľov.

Upokojili ma. Predstavil som si hotelovú izbu so zamknutými dverami a bez prístupu na internet. Zopár dní sa tam porozprávame a potom poletím domov. Naším zavolám neskôr, prípadne sa ospravedlním až po návrate na Slovensko. Každý sa môže niekde zdržať.

Zbalil som si veci, zaplatil na recepcii účet a nastúpil do auta, ktoré na mňa skutočne čakalo pred hotelom.

Chcel som sa pripútať, pás som však nenašiel. Nerád cestujem nepripútaný, obzvlášť v mestách, ako je Teherán. Jednoduchou angličtinou som sa spýtal, či si nemôžem presadnúť na miesto, kde sú funkčné pásy. Nikto zo spolucestujúcich mi však neodpovedal. Boli to tri veľké „korby“, každý vážil aspoň sto kíľ. Chlap na vedľajšom sedadle sa na mňa pozrel, priložil si vystretý ukazovák k hrdlu a gestom naznačil podrezanie krku. Pritom povedal niečo v perzštine a všetci v aute sa schuti zasmiali. Teda až na mňa. Vyrazili sme.

Zmieril som sa s tým, že cestujem nepripútaný. Nič iné sa urobiť nedalo. Len som tak sedel a díval sa na nočný Teherán, ktorým sme práve prechádzali. Bol som ako omámený a zo všetkého brutálne unavený. Dúfal som, že čoskoro dorazíme do hotelovej izby so zamknutými dverami, o ktorej hovorili vyšetrovatelia. Túžil som sa dobre vyspať.

Do žiadneho hotela sme však nešli. Prinútili ma skrčiť sa v aute a zakryť si oči a potom sme prešli systémom niekoľkých strážených brán. Voviedli ma do malej miestnosti a zaviazali mi oči šatkou. Nič som nevidel. Zobrali mi všetky veci.

Pracovník mi nadvihol šatku a nechal ma niečo podpísať, zrejme protokol o odovzdaní vecí. Pravdu povediac, neviem, čo som vtedy podpísal. Všetko bolo v perzštine, mohol som podpísať čokoľvek.

„Tu podpisujete veci. Keď pôjdete von, veci sú tu,“ povedal mi jednoduchou angličtinou prítomný muž. Papier som podpísal. Všetko mi bolo jedno. Podpísal by som hocičo.

Veci potom niekam zobrali. Vyzliekli ma. Nechali mi len slipy a ponožky, ktoré som mal práve na sebe. Dali mi do ruky šedé „pyžamo“.

O dve čísla väčšie – XL. Obliekol som si ho a zasa som niečo podpísal. Vzali mi odtlačky všetkých desiatich prstov a odviedli ma naspäť do auta. Tentoraz už so šatkou na očiach. Šli sme asi minútu, potom sme zastavili. Zaviedli ma do cely.

Nebola to však sľubovaná hotelová izba. Pravdupovediac, len ťažko si viem predstaviť miesto odlišnejšie od mojej hotelovej izby v Teheráne. Ocitol som sa v malej kobke so slabým bielym svetlom, ktoré nebolo možné vypnúť. V cele nebolo prakticky nič, len veľmi malá smradľavá kovová toaleta a ešte menšie umývadlo, oboje poriadne hrdzavé. Vyzerali, akoby ich celé desaťročia nikto neumyl.

Hodil som na zem tri špinavé deky, ktoré mi dali pri vstupe. Dostal som aj čistý červený uterák, tvrdú zubnú kefku a pastu. Všetko som položil na zem. Ovzdušie v cele nestálo za nič. Na hrubých betónových dverách bol jediný otvor pre prístup čerstvého vzduchu, široký asi ako ženský palec.

Lahol som si na zem na deky a neúspešne som sa pokúšal zaspáť. Bola to najhoršia noc v mojom živote. Aspoň sedemkrát som sa bol vymočiť, dostával som zo seba všetky sladké nealká z hotelového minibaru.

Bola to najťažšia noc v mojom živote, no ani zďaleka nie posledná, ktorú som musel stráviť na tomto mieste. Zo sľubovaných niekoľkých dní bolo nakoniec takmer pol roka. Pol roka v iránskom väzení Evín. Štyridsať dní na samotke, stosedem dní v sekcii 209, ktorú väzni prezývajú „iránske Guantanámo“, a pätnásť dní v sekcii 350, v sekcii s otvorenými dverami, kde so mnou sedel ne jeden laureát Nobelovej ceny a ne jeden bývalý admirál.

Čo sa tam dialo, čo mi napadlo a čo som napísal v hlave, je náplňou kapitol tejto knihy. Prajem príjemné čítanie!

Čas, našťastie, nie je relatívny

Je ráno druhého dňa vo väzení, sobota 25. augusta 2012. Z plytkého spánku ma prebudila nočná mora. Nie som doma, som na samotke! Bol to len sen. Utrel som si rukou spotené čelo a vstal. Nervózne som sa prechádzal po cele, mal som strach, čo sa bude diať. Snažil som sa skrátiť si čas premýšľaním o svojich pracovných cestách do Iránu a o tom, čo s nimi súviselo. Tieto informácie budem potrebovať počas výsluchov. Budem potrebovať detaily. Nechcel som tu stráviť mladosť, ako ma vyšetrovatelia predošlý deň upozornili. Spomeň si na detaily, si mladý, bola by škoda stratiť mladosť vo väzení, povedali mi.

Moja snaha bola márna. Čas sa vliekol ako nikdy, na nič nové som si nespomenul. Nie je jednoduché vybaviť si názvy kaviarní a hotelov, v ktorých som bol pred dvoma rokmi.

O jedenástej sa konečne niečo stalo. Dozorca otvoril dvere. Natiahol som si na oči šatku a nasledoval som ho. Šli sme von z budovy. Áno, išli sme von! Nasadli sme do pristaveného auta.

Srdce sa mi rozbúchalo. Žeby už pochopili, že to celé je veľký omyl? Poletím dnes domov? Tak skoro som to nečakal! Myšlienky o strate mladosti boli v momente pochované.

Vtedy, na druhý deň ráno, som vôbec netušil, prečo ma zadržali. Považoval som to za chybu, za omyl, za medzeru v systéme, veď každý systém má medzery. Bol to omyl, ktorý sa čoskoro vyrieši.

Autom sme sa viezli sotva minútu. Zastali sme na nejakom parkovisku. Vodič mi nežne sňal šatku. Nízku budovu strážili traja mladí vojaci. Vošli sme dovnútra. Ocitol som sa na začiatku širokej chodby, plnej otvorených dverí a modrých stoličiek. Bol tam šum. Po stoličkách v čakárni boli nerovnomerne rozosiati iní väzni, väčšinou odetí v rovnakých šedých košeliach. Niektorí sa dívali do zeme, iní na mňa. Niektorí ticho plakali. Estetický dojem kazilo len zopár ľudí v civile a niekoľko mladých vojakov, ktorí sa tam motali.

Vodič ma posadil na jednu z prázdnych stoličiek a vošiel do neďalekých dverí. O chvíľu z nich vyšiel, pristúpil ku mne a spýtal sa ma: „Farsi?“

„No,“ odpovedal som.

„Little Farsi?“ opýtal sa.

„No Farsi! Only English!“ Nato sa jednoducho zobral a odišiel z budovy. Ostal som tam sedieť.

Neviem prečo, ale cítil som sa tam príjemne. Užíval som si dobrý vzduch a otvorený priestor, sledoval som, čo sa deje okolo mňa. Len tak som si dýchal a sedel. O niekoľko minút vošiel do čakárne v sprievode policajta mladý muž v civile. Mal dobrú postavu, tričko s krátkymi rukávmi, krvavú ranu na ľavom boku. Strašne plakal. Dlho som nepočul niekoho takto plakať. Posadili ho na stoličku oproti mne.

Policajt niekam odišiel. O chvíľku sa vrátil. Spolu s civilistom vyplnili dva papiere priamo v čakárni. Civilista sotva hovoril, plakal a plakal. Keď skončili s formalitami, civilista papier podpísal, umiestnil naň odtlačok prsta a policajt ho odviedol dozadu. Na konci chodby boli tmavé zavreté dvere, za ktorými sa očividne skrývali ďalšie priestory. Presne tam viedol policajt civilistu, tmavé dvere otvoril, len aby ich za sebou zasa zavrel. Civilista mi zmizol z dohľadu.

Asi o tri minúty neskôr vošiel do budovy hlavnými dverami akýsi sultán. Neviem pre neho nájsť lepšie pomenovanie. Vyzeral ako sultán z rozprávky o Aladínovi. Bol to tučný chlapík s dokonale učesanými dlhými fúzami, na hlave biely turban. Oblečené mal dlhé hnedé historické šaty obopnuté hrubým zlatým pásom. Vyzeral, akoby do čakárne vošiel priamo z 18. storočia. Kráčal veľmi pomaly. Nikdy som nevidel človeka kráčať tak pomaly. V ľavej ruke držal dlhú šabľu. Bez puzdra! Bola to dlhá lesklá šabľa v tvare úzkeho polmesiaca. Len si ju tak niesol a mieril k tmavým dverám na konci chodby. Minul ma. Vstúpil dnu. Vtedy mi to došlo. Chystal sa uplakanému civilistovi odseknúť ruku. Preglgol som, pokrútil hlavou a ostal sedieť na svojom mieste.

O pár minút neskôr vyšiel z tmavých dverí na konci chodby tucet väzňov. Sprevádzala ich dvojica vojakov. Šli pomaly za sebou, dva rady po šiestich ľuďoch. Kráčali mojim smerom. Na nohách a na rukách mali ťažké železné okovy. Tí dvanásť apoštoli trápenia vyzerali, akoby

kráčali na smrť. Hlavy vyholené, nikto z nich určite nevážil viac ako päťdesiat kilogramov. Spomenul som si na holokaust.

Hľadeli do zeme. Svet pre nich už neexistoval. Keby ich postavili pred o mňa, nedokázal by som rozoznať jedného od druhého. Boli to ľudia, no necítili sa tak. Tlél v nich posledný plamienok života. Najviac mi však bila do očí ich chôdza. Ľudskú chôdzu som pozoroval vždy rád. Dá sa z nej veľa vyčítať. Ako som tam pokojne sedel a sledoval ich posledný pochod, spomenul som si na chôdzu svojho brata. Nesie sa tak voľne, bezstarostne, sebavedomo. Vyzerá, akoby sa ho nemohlo nič na svete dotknúť. Mám jeho chôdzu veľmi rád.

Chôdza dvanástich vyjadrovala podobné pocity. Nič sa ich už nemohlo dotknúť, o všetkom bolo v ich prípade rozhodnuté. A predsa bola ich chôdza veľmi odlišná. Kráčali ako ľudia, ktorí stratili poslednú nádej. Kráčali, nešli však nikam. Už nebolo kam ísť, neexistovala žiadna cesta. Po chvíli budovu opustili.

Neviem presne prečo, ale veci, ktoré som videl v čakárni plnej modrých stoličiek, ma nijako nerozhodili. Koniec koncov, boli to ich prípady, nie moje. Bola to ich chôdza, ich ruka, nie moja.

Čas bežal, nič sa nedialo. Spustil som sa hlbšie do pohodlnej stoličky a natiahol som si nohy. Párkrát som hlasno zívól, natiahol ruky nad hlavu. Rozvalil som sa.

Bol by som si hádam začal písať nejakú pohodovú melódiu, keby neprišiel jeden z mužov v civile a nedal mi jasným gestom najavo, aby som sa posadil normálne. O niekoľko minút vošli hlavnými dverami dnu obaja moji vyšetrovatelia. Konečne!

V momente som sa postavil. Usmiali sa na mňa a pozdravili ma: „Hi Matej!“ Boli to tí dvaja, ktorí ma pred tridsiatimi šiestimi hodinami odvedli z hotelovej izby a posadili do auta. To auto ma zaviezlo do Evinu, kde ma zavreli do malej kobky, v ktorej som práve žil.

Pristúpili ku mne. Potriasli sme si rukami ako najlepší priatelia. Povedali mi, nech chvíľku počkám. Vošli do jednej z miestností na chodbe. Zhruba o päť minút jeden z nich miestnosť opustil a prišiel za mnou. Povedal mi, nech ho nasledujem. Šli sme spolu do tej istej miestnosti.

Ocitol som sa na prahu malej útulnej kancelárie. Po mojej pravej ruke stál nový čierny kancelársky stôl. Sedeli za ním dve mladé asistentky, odeté v najtvrdom čiernom habite. Bolo im vidieť iba oči. Jedna

z nich sa postavila a vyšla von z miestnosti. Obzrel som sa za ňou. Aj napriek jej habitu som hneď rozpoznal, že ide o mladú a krásnu ženu. Na chvíľku som sa nechal uniesť a predstavil si ju v európskych šatách.

Moje príjemné predstavy prerušil jeden z dvojice vyšetrovateľov. Povedal mi, nech si sadnem. Spravil som teda krok dopredu a posadil sa na miesto, ktoré označil. Za bielym stolom pred mnou sedel mladý chlapík. Mohol mať tak tridsať, možno tridsaťpäť rokov, nie viac. Hral sa s mobilom. Nikdy predtým som ho nevidel.

Mal zvláštny výraz tváre. Ako som sa naňho zadíval a on sa zadíval na mňa, napadlo mi jediné slovo: hlupák. Nemohol som si pomôcť. Vyzeral ako vyložený hlupák. Zacítil som nevýrazný zápach. Pozrel som sa pod stôl. Mladík bol vyzutý! Videl som jeho bosé nohy. Pekné čierne poltopánky ležali pohodené pod stolom. Začal som premýšľať. Čo odo mňa chce tento vyzutý chlapík?

„Matej, vieš, kde teraz sme?“ prerušil moje myšlienky hlavný vyšetrovateľ, skôr ako som sa k niečomu dopracoval.

„Nemám ani poňatia,“ odvetil som.

Vyšetrovatelia si vymenili krátky nechápavý pohľad. Potom sa vedúci opäť pozrel na mňa a povedal: „Tento muž pred tebou je sudca. Teraz ti povie, prečo si tu, prečo sme ťa zadržali.“

Môj ľadový pokoj sa okamžite roztopil. Sudca? Toto má byť sudca? Tento vyzutý hlupák ma bude súdiť? Tá predstava ma desila. Srdce sa mi rozbúchalo aspoň na stosedemdesiat úderov za minútu. Nemohol som uveriť, že práve tento človek je sudca. Môj sudca!

Po sérii formalít zobral sudca zo stola hlavičkový papier, napísal naň niečo v perzštine a podal ho hlavnému vyšetrovateľovi. Vyšetrovateľ jeho krátky text preložil do angličtiny a bez slova mi papier podal spoločne s nekvalitným modrým perom. Čítal som: You have been accused of espionage in Iran. What can you say to that? (Boli ste obvinení zo špionáže v Iráne. Čo k tomu môžete povedať?)

Môj tep vzrástol o ďalších desať úderov za minútu. Roztriasol som sa. Sotva som to nekvalitné plastové pero udržal v ruke. Vtedy som si po prvý raz uvedomil, že situácia je skutočne vážna. Nebolo to na rozvaľovanie sa v čakárni.

Roztraseným, sotva čitateľným tlačným písmom som napísal na papier: „Prišiel som do Iránu pracovať na medzinárodnom projekte ako

headhunter a projektový manažér. Neprišiel som do Iránu kvôli žiadnej forme špionáže.“ Na papier kvaplo pár kvapiek potu z môjho čela. Podal som ho vyšetrovateľovi. Ten preložil moju odpoveď z angličtiny do perzštiny. Aspoň som si to myslel. Čo na papier skutočne napísal, samozrejme, neviem. Perzštine nerozumiem. Niečo však napísal a papier podal naspäť sudcovi.

Sudca ho dosť dlho skúmal. Potom sa na mňa pozrel a vystrihol najhlúpejší úsmev v dejinách súdnictva. Následne zobral do ruky druhý papier, niečo naň napísal a podal ho opäť jednému z mojich vyšetrovateľov.

Vyšetrovateľ preložil text do angličtiny a bez slova mi papier podal, opäť spoločne s nekvalitným modrým perom. Čítal som: Na základe islamskej právnej normy číslo (číslo si nepamätám) budete nepretržite zadržaný po dobu maximálne dvoch mesiacov, kým sa váš prípad nevyšetrí.

Tep mi stúpil o ďalších desať úderov za minútu. „Two months? Two months!?“ kričal som zdeseným hlasom. V tom momente som si nevedel predstaviť, že by som mal prežiť v tej malej kobke desať dní, nieto dva mesiace!

Obaja vyšetrovatelia zareagovali na môj výkrik priam zborovo: „It can be much shorter.“ („Môže to trvať oveľa kratšie.“)

„Môže to byť kratšie, ale určite to nebude dlhšie než dva mesiace, tak ako je to tu napísané. Chápem to správne?“ uisťoval som sa.

„Áno, chápeš to správne,“ odpovedal mi vedúci vyšetrovania. „Maximálne dva mesiace, viac určite nie.“

„Maximálne dva mesiace, ale môže to byť omnoho kratšie, áno?“ uisťoval som sa druhý raz.

„Áno,“ odpovedal vyšetrovateľ pokojne.

„Maximálne dva mesiace?“

„Áno!“ odpovedal vedúci vyšetrovania.

Môj tep sa spomalil. Zhlboka som vydýchol a na papier napísal: I agree. (Súhlasím.) Vyšetrovateľ preložil moju krátku odpoveď do perzštiny a podal papier sudcovi. Ten ho založil do obálky. O chvíľu prišiel vodič a odviezol ma naspäť do väzenskej budovy číslo 240. Na cele ma už čakal studený, obschnutý a žltý obed. Trochu som zjedol, zvyšok odložil. Prišiel dozorca, šiel som na ďalší výsluch. Keď sa deň skončil, dozorca ma odviedol z vyšetrovacej miestnosti naspäť do mojej malej cely.

Vtedy som sa nad celou rannou skúsenosťou ešte raz zamyslel. Dva mesiace, dva mesiace, dva mesiace. Tie slová som nemohol dostať z hlavy. Ako tu mám vydržať dva mesiace? Ak niekde na svete beží čas smrteľne pomaly, je to práve na samotke. Počas prvých desiatich dní sa sekundy zdali byť minútami a minúty hodinami. Čas sa vliekol. Navyše bol august, dni boli veľmi dlhé.

Prvý deň som si v cele vymýšľal rôzne bizarné cvičenia. Lahol som si na zem a veľmi pomaly rátal od jedna do tisíc. Nezabralo mi to však ani dvadsať minút. Neskôr som počítal prechody z jednej strany cely na druhú, prešiel som to päťstokrát. Bolo to nudné, desivé, z chodenia po tvrdej zemi ma boleli kolená. Neubehla ani polhodinka.

Predstava dvoch mesiacov sa rovnala večnosti. Uvedomil som si však, že to naozaj budú len dva mesiace, nie večnosť. Ak budem mať šťastie a budem žiť ešte ďalších päťdesiat rokov, potom dva mesiace predstavujú len jednu tristotinu zo zvyšku môjho života, povedal som si.

Prešiel som k umývadlu, potočil hrdzavým kohútikom a namočil ukazovák do tečúcej vody. Obrátil som sa a mokrým prstom som nakreslil na stenu veľký kruh. Následne som ho čiarou rozdelil na polovicu, potom zasa na polovicu a tak ďalej, až bol rozdelený na tridsaťdva rovnakých častí. Medzitým som si ukazovák niekoľkokrát namočil, aby som mohol pokračovať v maľovaní. Keď som skončil, posunul som sa kúsok ďalej k oknu a vedľa pôvodného kruhu som osobitne nakreslil jednu z častí, na ktoré som ho predtým rozdelil, teda jednu jeho dvaatridsatinu. Tú som opäť rozdelil na desať obsahovo približne rovnakých častí, prstom som kreslil čiary do jej vnútra. Potom som pošliel o kúsok ďalej k dverám a nakreslil vedľa prvého veľkého kruhu zľava osobitne jednu z desiatich malých častí, teda jednu tristodvadsatinu pôvodného celku. Odstúpil som asi meter od steny, viac sa nedalo. Zahľadel som sa na kresbu, ktorú som práve prstom vytvoril. Lichobežník nakreslený naľavo od pôvodného veľkého kruhu sa zdal byť úplne zanedbateľný. Sotva som ho videl! Nič to nebolo, vôbec nič! Bola to len jedna tristodvadsatina veľkého kruhu, jedna tristodvadsatina môjho zostávajúceho života. Boli to presne dva mesiace. Vtedy som prišiel s dvomi postulátmi mojej teórie relativity času:

Postulát číslo 1.: Vnímanie času je relatívne. Čas sa subjektívne predlžuje, prípadne skracuje, priamoúmerne v závislosti od úrovne nepří-

jemnosti okolností, prípadne od úrovne príjemnosti okolností, v ktorých sa ten-ktorý vnímateľ času práve nachádza.

Postulát číslo 2.: Vnímanie času je síce relatívne, samotný čas však relatívny nie je. Minúta je vždy minúta, hodina je vždy hodina, dva mesiace sú a budú vždy dva mesiace.

Na nič svetoborné som vtedy neprišiel. Moje postuláty nie sú ani zďaleka také fascinujúce ako tie Einsteinove. Nie sú možno ani zaujímavé. Zaujímavosť teórie však nehovorí nič o jej dôležitosti.

Na samotke som zažil ťažké časy. Píšem o tom v mnohých kapitolách tejto knihy. Nad vodou ma držalo viacero vecí. Ak by som však mal vybrať jednu jedínú, vďaka ktorej som sa nezlomil či úplne nezbláznil, vybral by som práve svoju teóriu relativity času.

Svoj život som mal rád. Miloval som ho. Vždy keď bola situácia na samotke veľmi tvrdá, keď som sa cítil veľmi zle, bezmocne či dokonca beznádejne, spomenul som si na svoju teóriu relativity času.

V takých momentoch som si neustále opakoval: Nech to budú akokoľvek tvrdé dva mesiace, nech odtiaľto raz vyjdem v akomkoľvek psychickom a fyzickom stave, musím to vydržať. Chcem si predsa dostať tých zvyšných dvestodeväťdesiatdeväť kúskov okrúhleho koláča môjho sladkého života. Čo na tom, že mi jeden kúsok niekto zje? Čo na tom, že sa to zdá ako večnosť? Stále sú to len dva mesiace, len jeden kúsok z tristo! Čas predsa nie je relatívny, relatívne je len jeho vnímanie!

Mucha na stene

Do cely mi vletela malá mucha. Ladne preletela cez sotva na centimeter pootvorené špinavé okno, prekonala tri sady väzenských mreží a usadila sa na stene. Je taká malá! Nevydáva žiadny zvuk, nebzučí. Akoby sa mi to len zdalo, akoby tu v skutočnosti vôbec nebola. Akoby bola len mojou imaginárnou spoločníčkou. Zodvihnem zo zeme plastový pohár, v ktorom mi každé ráno donesú čierny čaj. Prikryjem ním muchu na stene. Chytím ju, zatrepoce sa. Vypustím ju, zase chytím, zatrepoce sa. Vypustím. Po chvíľke ju hra omrzí. Na plastový pohár, pod ktorým ju opäť uväzním, už vôbec nereaguje. Akoby sa jej to len zdalo, akoby som tu s ňou vôbec nebol.

Niekoľko takýchto múch sem už počas môjho pobytu preniklo. Všetky boli rovnaké. Malé, tiché, presne také ako samotná cela. Všetky do jednej som zabil. Vlastne ani neviem prečo...

Vo väzení som si často opakoval vetu: Nezvestný neznamená mŕtvy. Dúfal som, že rovnakú vetu si opakuje aj moja rodina doma na Slovensku. Áno, som len nezvestný. Muchy sú však mŕtve! Už nikdy sa nevrátia k svojim rodinám. Ony nie. Tie muchovraždy boli moje malé hlúpe víťazstvá.

Dnes však túto muchu nezabijem. Veď som tu už dva týždne celkom sám! Stačilo samoty! Nebyť jej, pred kým by som si vylial svoje ubolené srdce? A vôbec, ťažko by som hľadal lepšiu, pokojnejšiu poslucháčku. Ak ja plačem často, ona nikdy. Sedí na svojom mieste a bez slova počúva.

Dnes muchu ušetším nielen preto, lebo je mojou jedinou spoločníčkou. Mám aj iný dôvod. Odrazu mám pocit, že je dôležitou súčasťou môjho osudu, že sme sa tu dnes vôbec nestretli náhodou... Veď ako sa sem asi dostala?

Pravdepodobne sa narodila niekde tu neďaleko, nedávno. Muchy